

СУРЖИК ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Браніштова Валерія Олександрівна

*студентка I курсу факультету права і економіки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Нації вмирають не від інфаркту.
Спочатку їм відбирає мову.
Ми повинні бути свідомі того, що мовна проблема
для нас актуальна і на початку XXI століття,
і якщо ми не схаменемося, то матимемо
дуже невтішну перспективу.
Ліна Костенко

Ці слова Ліни Костенко стали пророчими. Війна, яка триває, це війна не за територію і ресурси – це війна, за знищення української державності, мови та культури.

Проблему суржика як українсько-російську (російсько-українську) форму переважно усного мовлення підіймали вже давно не тільки лінгвісти та мовознавці. Вона є значно ширшою і більшою, ніж здається на перший погляд.

Подібне явище існує в багатьох мовах різних країн світу. В Україні ж мішанина слів різних мов у мовленні отримала назву «суржик». Слово «суржик» давно відоме в Україні, насамперед у млинарстві. Суржиком називали мішанину зерна – жита, пшениці, ячменю, вівса, а також борошно з такого зерна; це було не першосортне зерно та низького сорту борошно [2, с. 50].

Пізніше суржик став вживатися як поєднання елементів двох або кількох мов об'єднаних штучно. Та цілком очевидно, що зовсім не зерново-борошняний фактор визначив біографію цього слова-поняття, а людський. Суржик як «мовна потвора» чи «кровозмісне дитя» має відношення до відзначеного у Бориса Грінченка: «Человека смешанной расы» [1]. Вже навіть емоційна тональність відрази, виказує ставлення до нього як до «нечистої» мови зовсім не в лінгвістичному сенсі цього слова.

Коріння цього явища в тотальній русифікації, який зазнавав протягом тривалого часу наш народ. «Змішування двох мовних систем розпочалося приблизно в кінці XVII – на початку XVIII ст. Історичні факти

дозволяють виокремити такі причини виникнення суржику як приєднання південно-східних і центральних українських земель до Російської імперії, потім насильницьке упровадження російської мови в адміністративну сферу й освіту, подальші заборони на друкування українських книг, викладання українською мовою тощо [3, 72]. Царська Росія забороняла українську мову й наказувала вчитися московської. До закріплення суржику додалось цілеспрямоване переселення народів у радянські часи і урбанізація, яка остаточно закріпила статус української як «сільської, провінційної», що з часом призвело до того, що цей мовний гібрид став чи не основним засобом мовного спілкування.

Навіть останні роки, вже за часів Незалежності суржик активно культивувався в просторі вітчизняної культури не лише на рівні побутового спілкування. На жаль, телебачення, радіо, преса, Інтернет не були взірцем для наслідування для всіх, хто хоче говорити українською правильно. Суржикова естрада і маргінальний мовний гумор продовжували остаточно закріплювати і підтримувати його майже офіційний статус. Як приклад, можна навести рольову маску суржикомовної Верки Сердючки, яка вдалася її творцеві Андрієві Данилку. Суржик, який звучав з телебачення, викликаючи певні емоції, невинно зміцнював ставлення до українськості як феномена другосортного. На жаль, те що колись побутувало в царській Росії, мало змінилось у нашій сучасній постімперській свідомості.

Ця проблема не втрачає актуальності і сьогодні. Зараз суржиком продовжують розмовляють повсюдно. І це не тільки переважно люди без вищої освіти або малоосвічені. Суржикові варіанти стали мовою для мільйонів людей, Суржик давно функціонує в українському суспільстві як певна «третя мова», як норма і у колі професіоналів.

Якщо задуматися, то ця ситуація закріплення мовного статусу суржикової мови у кінці кінців означатиме суржиковий світогляд, а ми так і залишимося суржикомислячими українцями з амбівалентною свідомістю, історичним безпам'ятством, національним нігілізмом.

«Плекайте мову» – закликав український поет. Проте видається, що на сьогодні не всім ця робота до снаги. Чому сьогодні суржикомовні люди ще й досі чинять опір будь-яким нападам на їх суржик. Перейти на літературну чи розмовну українську їм перешкоджає кілька причин, серед яких не виробленість питомого розмовно-ужиткового варіанту української мови, страх і складність розірвати шкаралупу свого звичного мовного світу й увійти в інший мовний світ, який може викликати певний культурний шок, досить болісний для індивідуальної психічної екзистенції. А простіше кажучи – банальна мовна лінь.

Суржикова мова розхитує норми літературної мови, зводить нанівець поняття «культура мовлення». У загальному розумінні культура

мовлення – це володіння нормами літературної мови, вміння користуватися її виражальними засобами в різних умовах спілкування відповідно до мети і змісту висловлювання, смислова точність, багатство і різноманітність лексики, логічна послідовність, чіткість, виразність мовлення тощо. Це важливо, також і з професійної точки зору. Кожному, чия діяльність пов'язана з мовленням, слід піклуватися про чистоту мови, адже «суржик» безперечно погіршує враження про нього як про фахівця та про його кваліфікацію. Також спілкування суржиком значно спотворює інформацію, оскільки мовець у цьому випадку може вживати слово в лише йому відомому значенні та ще й у формі, яка не відповідає загальноприйнятим граматичним нормам. тож порозумінню суржик точно не сприяє.

Взагалі, спілкуватись суржиком – це однаково, що їсти суп з концентрату. Звичайно, і ним можна втамувати голод, але від якісної і здорової їжі користі організму значно більше. Ми маємо, напевно, ставати у певному сенсі – гурманами, щоб нам смакувала українська.

Отже, проблема суржику значно глибша, ніж чистота і культура мовлення. Мова як явище культури є своєрідним генетичним, визначальним чинником ідентичності української нації, а не лише засіб спілкування. Для народу, що упродовж століть прагнув визнання, говорити суржиком означає підтримувати сфальсифіковану історію, бути байдужим як до минулого, так і до сьогодення України.

Література:

1. Грінченко Б. Словарь української мови. Київ. Т. 4. 1959. 563 с.
2. Мирошниченко М. І., Троян, А. О. Суржик як актуальна проблема культури спілкування студентів. *Наука в епоху дисбалансів* : збірник центру наукових публікацій «Велес» за матеріалами III міжнародної науково-практичної конференції (30 листопада 2017 р.). Київ. 125 с. С. 49–51.
3. Томіленко-Л. М. Суржик як об'єкт наукових досліджень і дискусій. *Мовознавство*. 2014. № 4. С. 69–80.